

ქურდობა, საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული „მრავალფერი“ დანაშაული

ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლის ნიგნში აღნიშნულია, რომ ქურდობა „ბევრი რიგის“ და „მრავალფერი“ არის. ძველ ქართულ სამართალში საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული რამდენიმე მსგავსი სახის დანაშაულია, ძარცვა, მეკობრეობა, ქურდობა. სამივე შემთხვევაში ადგილი ჰქონდა სხვისი საკუთრების მითვისებას. ძარცვის და მეკობრეობისაგან განსხვავებით ქურდობა არ წარმოადგენდა ძალადობით ჩადენილ აშკარა ქმედებას. ძველ ქართულ სამართალში არსებულ სამართლებრივ ნორმებზე დაყრდნობით ქურდობის სხვადასხვა სახე პირობითად შეიძლება დავეყოს დანაშაულის ძირითად, კვალიფიციურ და პრივილეგიურულ შემადგენლობად. კვალიფიციური ქურდობის შემთხვევაში უმეტესად საქმე მეფის კარზე განიხილებოდა და ქურდს სიკვდილით სჯიდნენ, ან დამასახიჩრებელ სასჯელს იყენებდნენ. ქურდობის ძირითადი შემადგენლობის სასჯელი ქონებრივი საზღაურის სახის იყო, რომელიც განისაზღვრებოდა მოპარაული ნივთის ღირებულების მიხედვით. სამართლის წყაროებში გვხვდება ნივთის ღირებულების ორმაგი, სამმაგი, ხუთმაგი, შვიდმაგი ოდენობის ანაზღაურება. უმეტესად შვიდმაგი ოდენობის გადახდა იყო დანესებული, საიდანაც ქონებრივი საზღაურის ორმაგი წილი დაზარალებულს გადაეცემოდა, დანარჩენი კონკრეტულ მოხელეს, ან ზოგადად სახელმწიფოს. აღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება ვთქვათ, რომ ძველ ქართულ სამართალში ქურდობის შესახებ არსებული ნორმების უმეტესობა კერძო და საჯარო ინტერესის დაცვისკენ არის მიმართული. კერძო ინტერესის დაკმაყოფილება ნივთის მესაკუთრესთვის საზღაური შვიდეულის ორი წილის გადაცემით ხდებოდა, ხოლო სახელმწიფოს დანარჩენი ნაწილი ეკუთვნოდა.

საკვანძო სიტყვები: პარვა, ქურდობა, ქონებრივი საზღაური, საზღაური შვიდეული.

1. შესავალი

ძველი ქართული სამართლის ძეგლების შესავალ ნაწილში კანონმდებლების მიერ მითითებულია დანაშაულები, რომელთა არსებული სიმრავლე განაპირობებდა კონკრეტული სამართლის ნიგნთა შექმნას. გიორგი მეფის სამართლის (1334-1335 წწ.) შესავალში მითითებულია, რომ კაცის მკვლელთა, ეკლესიის მკრეხველთა¹, ცოლის დამგდებელთა უბრალოსათა, ანუ წამგურელთა² სასჯელი დადგინდა. ძეგლის დადებაში ცალკე თავი არის გამოყოფილი მეკობრეობის³ და მეკობრეთა⁴ დასჯის შესახებ (მუხლი 44, 45).⁴ აღბუღა ათაბაგ-ამირსპასა-

* სამართლის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი. <https://orcid.org/0009-0009-8716-0261>.

¹ მკრეხელი – ეკლესიის საწმარტ მძარცველი. *სულხან-საბა ორბელიანი*, ლექსიკონი ქართული, I, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკონის საძიებელი დაურთო ი. აბულაძემ, თბ., 1991, 490; მკრეხელი – მძარცველი ან ეკლესიის სახმართ მტაცებელი ან მპარავი. *ჩუბინაშვილი დ.*, ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მე-2 გამოცემა, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984, 775.

² მეკობრეობა – კრება, აკლება. *ჩუბინაშვილი დ.*, ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მე-2 გამოცემა, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984, 645.

³ მეკობარი, მეკობრე – ავაზაკი, მკრეხელი უფრო ზღვისა. *ჩუბინაშვილი დ.*, ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მე-2 გამოცემა, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984, 699; მეკობრე – მტაცებელი. *სულხან-საბა ორბელიანი*, ლექსიკონი ქართული, I, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკონის საძიებელი დაურთო ი. აბულაძემ, თბ., 1991, 461.

ლარი სამართლის წიგნის შესავალში (1381-1386 წწ.) უთითებს, რომ „ლაშქართა ცხენთა პარვა შექმნილიყო“ და „საპარო-საინჯუთა“⁵, მეკობრის სასჯელი⁶ დაადგინეს. კათალიკოზთა სამართალში (1543-1549 წწ.) მოხსენიებულია, რომ „მრავალი უნესობა და უჯერო საქმე შემოვიდა: კაცის კვლა, კაცის სყიდვა, ეკლესიის კრეხვა“⁷, უხვედრობა.⁸

სხვისი საკუთრების ხელყოფის გამომხატველი რამდენიმე ტერმინი არის მოცემული დანაშაულთა ჩამონათვალში: კრეხვა, მეკობრეობა, პარვა. ზემოთ დასახელებული ტერმინებიდან კრეხვა ძარცვას ნიშნავდა. მეკობრეობა ძარცვას, აკლებას გულისხმობდა. ხოლო პარვა და ქურდობა ერთი მნიშვნელობის ტერმინები იყო.⁹

XII, XIII, XVI საუკუნის სიგელებში, დიდი სჯულისკანონში, მცირე სჯულისკანონში გამოყენებულია ტერმინები „პარვა“, „მპარავი“, „ნაპარავი“. ბექა-აღბულას სამართალში (1295-1386წწ) გამოყენებულია როგორც ტერმინი „ქურდი“, ისე „მოპარვა“ და „ნაპარევი“¹⁰. კათალიკოზთა სამართალში (მუხლი 5, 6)¹¹ ასევე გხვდება ტერმინი „ქურდი“. სავარაუდოდ „პარვა“ უფრო ძველი ტერმინია. XVIII საუკუნიდან „პარვის“ მაგივრად ტერმინი „ქურდობა“ მკვიდრდება ძველ ქართულ სამართალში. ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლის წიგნში ცალკე არის გამოყოფილი „კარი ქურდობისა და სამართალი მისი“ (მუხლები 150-159)¹². სამართლის წიგნის აღნიშნულ ნაწილში ტერმინები „მოპარვა“ და „მონაპარევიც“ არის ტექსტში გამოყენებული კანონდმდებლის მიერ, მაგრამ ქმედებას „ქურდობას“ უწოდებს.

ვახტანგ ბატონიშვილი თავის სამართლის წიგნში აღნიშნავს რომ ქურდობა „მრავალფერი“ (მუხლი 150)¹³ არის. ქურდობის „მრავალფეროვნებიდან“ გამომდინარე გვინდა მოვახდინოთ ქურდობის შესახებ არსებული ნორმების კლასიფიკაცია. რა სახის ქმედებები ითვლებოდა ძველ ქართულ სამართალში ქურდობად, გამოვყოთ ქურდობის ძირითადი, პრივილეგირებული შემადგენლობები და დამამძიმებელ გარემოებებში ჩადენილი ქურდობა. რა სახის სასჯელები იყო დაწესებული ქურდობისთვის და პირობითად განვსაზღვროთ კერძო დელიქტს უნდა მივაკუთვნოთ ქურდობა, თუ დანაშაულად უნდა ჩავთვალოთ.

⁴ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 419, 420.

⁵ საპარო-საინჯო – გარდასახდელი ქურდობისა. ჩუბინაშვილი დ., ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მე-2 გამოცემა, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984, 1005.

⁶ საპატიყო – სასჯელი, გარდასახადი, საზღაური, ჯარიმა, საუპატიო. იქვე, 1105.

⁷ კრეხა – ძარცვა. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკონის საძიებელი დაურთო ი. აბულაძემ, თბ., 1991. 388; ჩუბინაშვილი დ., ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მე-2 გამოცემა, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984, 628.

⁸ უხვედრობა – ვინც ცოლად არ შეხვდების ნათესაობის გამო, უნესობა, უსამართლობა. ჩუბინაშვილი დ., ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მე-2 გამოცემა, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984, 1289.

⁹ პარვა – ქურდობა. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკონის საძიებელი დაურთო ი. აბულაძემ, თბ., 1991. 581; ჩუბინაშვილი დ., ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მე-2 გამოცემა, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984, 1005.

¹⁰ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 449.

¹¹ იქვე, 394.

¹² იქვე, 519, 521

¹³ იქვე, 519.

2. ძველ ქართულ სამართალში არსებული ქურდობის შემადგენლობები

2.1. ქურდობის ცნება ძველ ქართულ სამართალში

ქურდობის ცნების განსაზღვრისთვის მოვიშველიებთ ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებულში არსებულ ბერძნულ სამართალს, სადაც მოცემულია ავაზაკის და ქურდის განმარტება. ავაზაკი¹⁴ არის, რომელიც გზაზე, ან ტყეში მგზავრს გაძარცვავს და შეიძლება მოკლას კიდევ (მუხლი 36, 37).¹⁵ ხოლო ქურდი ის არის, რომელიც უიარალოდ მალულად იპარავს (მუხლი 323).¹⁶

ქართული ჩვეულებითი სამართლით ქურდობის ცნება მოიცავდა საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ თითქმის ყველა დანაშაულს.¹⁷ ნ. ურბნელის განმარტებით, საალაფო ძარცვა, მტაცებლობა მეკობრეობას წარმოადგენდა. მკვლევარს მიაჩნდა, რომ აღბუღას სამართალში არ არის მკვეთრი ზღვარი გავლენული ზედდასხმას, მეკობრეობას და პარვას შორის.¹⁸

სამართლის ძეგლებიდან ჩანს, რომ კანონმდებელი მეკობრეს მპარავისგან განასხვავებდა. ბექა-აღბუღას სამართლის 164-ე მუხლში, ჩამოთვლილია პირები ვისი მოკვლის შემთხვევაში მკვლელს სისხლის ფასის გადახდა არ ეკისრებოდა.¹⁹ ჩამონათვალში მითითებულია მეკობრეც და მპარავიც, რაც მიანიშნებს, რომ ეს ტერმინები განსხვავებული მნიშვნელობის მატარებელი იყვნენ.

ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლის წიგნის მე-3 მუხლი განსაზღვრავს მოსამართლის ვალდებულებას, საქმის განხილვისას გამოეკითხა ქურდი, ავაზაკი, ტყუილი მთხრობელი, ცრუ მოწმე.²⁰ ამ ნორმაშიც ჩამონათვალში მითითებულია „ავაზაკი“ და „ქურდიც“, რაც ნიშნავს, რომ ამ ტერმინების მნიშვნელობა ერთმანეთს არ ემთხვევა.

განსხვავდებოდა ასევე ძარცვა ქურდობისგან. ბაგრატ VII-ის [1616-1619 წწ.] განჩინებით, თეიმურაზ მუხრანბატონს და ნუგზარ არაგვის ერისთავს შორის რაც „ნაცარცვი და ნაქურდალი“ აღმოჩნდებოდა მეფის მიერ დადგენილ ორ საპატიო კაცს უნდა გაერკვია.²¹ ამ შემთხვევაშიც ძარცვა და ქურდობა ერთმანეთთან არ არის გაიგივებული.

ძარცვის, მეკობრეობის მახასიათებელი ნიშანია ქმედების ჩადენის აშკარა ხასიათი, რასაც თან ახლავს ძალადობა და ნივთების მითვისება. მაგალითად, ბაგრატ კურაპალატის სა-

¹⁴ ავაზაკი – მცრცველი, მტაცებელი, მკრეხელი, მეკობრე მარბიელი. ჩუბინაშვილი დ., ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მე-2 გამოცემა, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984, 8; ავაზაკი – მზირი, მეკობრე. სულხან-საბა ორბელიანი. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკონის საძიებელი დაურთო ი. აბულაძემ, თბ., 1991, 40.

¹⁵ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 141.

¹⁶ იქვე, 203.

¹⁷ დავითაშვილი გ., დანაშაულთა სახეები ქართულ ჩვეულებით სამართალში, თბ., 2017, 456.

¹⁸ ხიზანაშვილი ნ. (ურბნელი), რჩეული თხზულებები, დასაბუქდად მოამზადა, ბიოგრაფიული მასალები და შეინიშნებები დაურთო ის. დოლიძემ, თბ., 1982, 496.

¹⁹ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 472.

²⁰ იქვე, 480.

²¹ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. IV, სასამართლო განჩინებები (XVI-XVIII სს), თბ., 1972, 54.

მართლის 123-ე მუხლში, კაცის გამოთრევისთვის და ძარცვისთვის დაწესებულია სასჯელი.²² ბექა-ალბუღას სამართლის 97-ე მუხლში საუბარია გაძარცვაზე, რაც გამოიხატება, იმაში რომ ვაჭარს საქონლის გამო დახვდეს კაცი და „გაძარცოს“.²³ ბექა-ალბუღას სამართლის 166-ე მუხლში ძარცვა დაკავშირებულია პირის შეპყრობასთან.²⁴ გიორგი მეფის სამართლის 44-ე მუხლში საუბარია მეკობრეობაზე, რაც გულისხმობს პირუტყვის, ან რომელიმე ნივთის მოპარვას, სახლის გატეხვას და რაიმეს წაღებას. მეკობრის მიერ ნივთის მეპატრონის, მოახლის, ან მდევარის მკვლელობას.²⁵

ძველ ქართულ სამართალში ძარცვის და მეკობრეობისგან განსხვავებით ქურდობისას მხოლოდ ნივთის მითვისებას ჰქონდა ადგილი. ქურდობის საგანი შეიძლება ყოფილიყო პირუტყვი, ან ნებისმიერი უსულო ნივთი.²⁶ ასევე შესაძლებელი იყო ყმის მოპარვა. ბესარიონ კათალიკოზის ბიჭვინთისადმი შეწერიულების წიგნში [1742-1769წწ] ნათქვამია, რომ ბუღამვილს ორმა გლეხმა შინაყმა მოპარეს და ახალციხეს გაუყიდეს.²⁷

ძველი ქართული სამართალით ქურდობის საგანი მინაც შეიძლება ყოფილიყო. 1642 წლის განჩინებით, მერაბ და მახარებელ სულხანიშვილი დაობდნენ მამულზე „ნავენაწობზედ“²⁸. მერაბი ადანაშაულებდა, რომ ვენახი „ნაქურდალი“ ჰქონდა. რაზეც მეორე მხარემ განაცხადა, რომ მინა ბატონის ჯავახიშვილსგან ჰქონდა ნაყიდი.²⁹

1772 წლის განჩინების მიხედვით, მოსარჩელეები აცხადებდნენ, რომ შოშიას მათი ყოფილა მამული და მინა მოპარული ჰქონდა. რადგან არცერთ მხარეს წერილობითი დოკუმენტი არ ჰქონდა და არც მონმე ჰყავდათ, მოპასუხე მხარე თუ დაიფიცებდა, მინა ისევ შოშია დედანაშვილს დარჩებოდა.³⁰

ივ. ჯავახიშვილს მიაჩნდა, რომ თამარ მეფის პერიოდში, რადგან პირს ნაპოვნი მოპარული ნივთის მიტანის ვალდებულება წარმოემოხობოდა, ეს უნდა ნიშნავდეს, რომ მოპარული ნივთის შემნახველი და მიმთვისებელიც დაისჯებოდა.³¹ აღნიშნულ მოსაზრებას ადასტურებს ბექა-ალბუღას სამართლის 92-ე მუხლი. კანონმდებელი უთითებს, რომ ნივთის მპოვნელი თუ ნივთს არ გამოაჩენდა, ქურდად ჩაითვლებოდა.³² აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით მსგავსი ნორმა არის დავით ბატონიშვილის სამართალშიც (მუხლი 123).³³

²² დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 467.

²³ იქვე, 463.

²⁴ იქვე, 470.

²⁵ იქვე, 419.

²⁶ იქვე, 419.

²⁷ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. III, საეკლესიო საკანონმდებლო ძეგლები (XI-XIXსს), თბ., 1970. 880.

²⁸ ნავენახობი – ვენახის ადგილი აოხრებული. ჩუბინაშვილი დ., ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მე-2 გამომცემა, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984, 946.

²⁹ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. IV, სასამართლო განჩინებები (XVI-XVIIIსს), თბ., 1972. 83-84.

³⁰ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. IV, სასამართლო განჩინებები (XVI-XVIIIსს), თბ., 1972. 638.

³¹ ჯავახიშვილი ივ., თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. VII, თბ., 1984, 228.

³² დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 461.

³³ ფურცელაძე დ., (ტექსტი გამოსცა და გამოკვლევა დაურთო), სამართალი ბატონიშვილი დავითისა, თბ., 1964. 71.

2.2. ქურდობის ძირითადი შემადგენლობა

ქურდობის ძირითად შემადგენლობად შეიძლება ჩაითვალოს ბექა-ალბულას სამართლის 62-ე მუხლი.³⁴ ნორმაში მითითებულია, რომ დაწესებული სასჯელი ნებისმიერი ნივთის ქურდობაზე ვრცელდება. აქცენტი არ არის გაკეთებული დამნაშავეს პიროვნებაზე, ქმედების განხორციელების რომელიმე გარემოებაზე და ქურდობის ჩადენის ადგილზე.

ძირითად შემადგენლობას შეიძლება მივაკუთვნოთ ასევე მეფე გიორგის სამართლის 44-ე მუხლის ბოლო პუნქტი, სადაც განსაზღვრულია საზღაური ყველა სახის ქურდობისთვის.³⁵

სვიმონ I-ის 1590 წლის ბრძანების მე-6 მუხლით დაწესებულია სასჯელი მეფის გამგებლობაში არსებულ მინაზე ქურდობისთვის.³⁶

ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლის ნიგნის 154-ე მუხლიც³⁷ ასევე ძირითადი შემადგენლობაა. ნორმაში მითითებულია, რომ სასჯელი ქურდობის ნებისმიერ სახეზე ვრცელდება, „დიდისა თუ მდაბლისა, ბევრისა თუ ცოტასი, შინა თუ გარეთ“, გარდა კანონმდებლის მიერ მითითებული კვალიფიციური შემადგენლობებისა.

დასახელებულ ოთხივე სამართლის წყაროში არ არის ქურდობის განმარტება მოცემული. მსგავსია სასჯელის სახე, ქონებრივი საზღაური, რაც მოპარული ნივთის ღირებულების მიხედვით არის განსაზღვრული. თუმცა, ოთხივე შემთხვევაში განსხვავებულია საზღაურის რაოდენობა. ბექა-ალბულას სამართლით, ქურდი ნივთს თუ ვერ დააბრუნებდა ორმაგი საზღაური უნდა გადაეხადა, მეფე გიორგის სამართალით სამაგი, ხოლო სვიმონ I-ის ბრძანებით და ვახტანგ ბატონიშვილის სამართალით შვიდმაგი ოდენობა.

2.3. ქურდობის კვალიფიციური შემადგენლობა

ძველი ქართული სამართლით ქურდობის დამამძიმებელ გარემოებას წარმოადგენდა ქმედების განმეორებით ჩადენა. გიორგი III-ის სიგელში (1170წ.) აღნიშნულია, რომ მპარავთმეძებართ კაცი, რომელსაც „მრავალჯერ ეპაროს“ ჩამოხრჩობით უნდა დაესაჯათ, ან გაპატიყვებით.³⁸ ქართული ჩვეულებითი სამართლითაც აღნიშნული გარემოება განაპირობებდა დამნაშავეს უფრო მკაცრად დასჯას. ქურდი შეიძლებოდა ჩაექოლათ, გაეძევებინათ, ან გამოეყენებინათ თავისუფლების შემზღუდავი და გვემითი სასჯელები.³⁹

გ. ნადარეიშვილი ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლის ნიგნის 150-ე მუხლს განმარტავს, რომ „ქურდობა დაჟინებით შეემთხვიოს და შეაჩნდეს“ ქურდობის განმეორებით ჩადენას

³⁴ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის ნიგნთა კრებული, თბ., 1963, 448.

³⁵ იქვე, 419.

³⁶ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 204.

³⁷ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის ნიგნთა კრებული, თბ., 1963, 519.

³⁸ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 22. ტერმინი გაპატიყვება დ. ჩუბინაშვილს განმარტებული აქვს, როგორც გარეთ გაგდება, დასჯვა. ჩუბინაშვილი დ., ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მე-2 გამოცემა, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984, 212, 228.

³⁹ დავითაშვილი გ., დანაშაულთა სახეები ქართულ ჩვეულებით სამართალში, თბ., 2017. 507, 508.

უნდა ნიშნავდეს.⁴⁰ კანონმდებლის ზოგადი მითითება, რომ როგორც „მართებდეს“ ისე დაისაჯოს ქურდი, ვარუდს აჩენს, რომ ქონებრივი საზღაურზე მძიმე სასჯელი იქნებოდა გამოყენებული.

ქურდობის დამამძიმებელ გარემოებად ითვლებოდა დანაშაულის ჩადენა „საპატიჟო“ ადგილას. საპატიჟო ადგილად ითვლებოდა დიდი სალარო, ეკლესია, ჯოგი (ბექა-ალბუღას სამართალი, მუხლი 152).⁴¹ ბექა-ალბუღას სამართალს დართული კანონიკური სამართლით (167-ე მუხლი) სხეულებრივი სასჯელი დაწესებული იყო „საპატიჟო“ ადგილას მოპარვისთვის, კერძოდ, თვალების დანვა, ან ხელ-ფეხის მოჭრა.⁴² აღნიშნული დამამძიმებელი გარემოება დადგენილია ვახტანგ ბატონიშვილის სამართალითაც. საყდრის გატეხვა, ჯვარის და ხატის დამტვრევა, ჯელმნიფის სალაროს გატეხვა მეფის და კათალიკოზის გადასაწყვეტი იყო რა სასჯელს დააკისრებდნენ ქურდს (მუხლი 155),⁴³ რაც მიანიშნებს, რომ ქმედება მძიმე დანაშაულად ითვლებოდა და სასჯელიც უფრო მძიმე იქნებოდა, ვიდრე შვიდმაგი საზღაურის გადახდაა.

კათალიკოზთა სამართლის [1543-1549წწ.] მე-3 მუხლით, ეკლესიიდან ნივთის გამოტანისთვის კაცი უნდა დაშავებულიყო.⁴⁴ „დაშავება“ ხეიბრად შექმნას, დაჭრას ნიშნავდა.⁴⁵ ნორმაში არ არის ნახსენები „მოპარვა“, ან „ქურდობა“, მაგრამ სავარაუდოდ „გამოტანა“-ში ქურდობა მოიაზრებოდა, ამაზე მეტყველების მე-2 მუხლში მითითება ეკლესიის გატეხვის და ხატის გაძარცვის შესახებ.⁴⁶

სვიმონ I-ის მეკობრეთ-მძებნელის შესახებ ბრძანების [1590 წ.] ცხრა მუხლიდან ოთხი მუხლი ქურდობას ეხება. კვალიფიციურ შემადგენლობად შეიძლება ჩაითვალოს სვიმონ I-ის ბრძანების მე-3 მუხლი, რომლის მიხედვით „ჩუენის ორდუსა“ მოპარვის შემთხვევაში, ქურდი მეფის კარზე უნდა მიეყვანათ.⁴⁷ ივ. სურგულაძეს „ორდუსა“ მოპარვა განმარტებული აქვს ლაშქრობის დროს ბანაკში ქურდობად. მეკობრეთ-მძებნელებს არ ჰქონდათ ამ შემთხვევაში უფლება ქურდი თავად დაესაჯათ⁴⁸.

ლაშქრობის დროს ჩადენილი ქურდობა ვახტანგ ბატონიშვილის სამართალშიც დამამძიმებელ გარემოებაში ჩადენილ დანაშაულად ითვლებოდა, თუმცა არ მიეკუთვნებოდა იმ დანაშულთა კატეგორიას, რომელიც უშუალოდ მეფის განსჯადი იყო. ლაშქრობის დროს ცხენის, იარაღის, ტანსაცმლის, ჯაჭვის, აბჯარის მოპარვას კანონმდებელი დიდ სირცხვილად თვლი-

⁴⁰ ნადარეიშვილი გ., „კერძო და საჯარო სასჯელები ფეოდალურ საქართველოში“, ჟურნალი „ალმანახი“, 2000, №14, 112.

⁴¹ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის ნიგნთა კრებული, თბ., 1963, 469.

⁴² იქვე, 470.

⁴³ იქვე, 520.

⁴⁴ იქვე, 394.

⁴⁵ დაშავება – ხეიბრად შექმნა. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკონის საძიებელი დაურთო ი. აბულაძემ, თბ., 1991, 207. დაშავება – დავსჭრი. ჩუბინაშვილი დ., ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მე-2 გამოცემა, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984, 442. ხეიბარი -კაცი დაშვებული, ასო ნაკლები. ჩუბინაშვილი დ., ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მე-2 გამოცემა, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984, 1781.

⁴⁶ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის ნიგნთა კრებული, თბ., 1963, 394.

⁴⁷ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 204.

⁴⁸ სურგულაძე ივ. ნარკვევები საქართველოს სახელმწიფოსა და სამართლის ისტორიიდან. თბ., 1963, 51.

და. ამ შემთხვევაშიც დამნაშავეს ნივთის ღირებულების შვიდმაგი ოდენობა უნდა გადაეხადა და ნახევარი სისხლის ფასიც (მუხლი 152).⁴⁹ კანონმდებელს აღნიშნული დანაშაულისთვის ორი სახის ქონებრივი სასჯელი აქვს დაწესებული.

ვახტანგ მეფის სამართლის წიგნთა კრებულის ბერძნული სამართლითაც ლაშქარში ქურდობა ასევე დამამძიმებელ გარემოებად ითვლებოდა. იარაღის მოპარვისთვის ქურდს „ძლიერად“ ცემდნენ, ხოლო ლაშქარში ცხენის, ან სხვა პირუტყვის მოპარვისთვის ხელს ჭრიდნენ (მუხლი 316).⁵⁰

სვიმონ მეფის სიგელში და ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლის წიგნში არსებული ნორმა, ლაშქრობისას ჩადენილი ქურდობის შესახებ, რომ შევადაროთ დანაშაულის სიმძიმის თვალსაზრისით ბერძნულ სამართალში ასევე ლაშქრობისას ჩადენილ ქურდობას, უფრო მსგავსია სვიმონ მეფის სიგელი და ბერძნული სამართლის მითითებული ნორმა. მართალია, სვიმონ მეფის სიგელში უშუალოდ სასჯელის სახე არ არის განსაზღვრული, მაგრამ მითითება იმ გარემოებაზე, რომ მეკობრეთ-მძებნელებს დამნაშავეს დასჯის უფლება არ ჰქონდათ და საკითხი მეფის კარზე უნდა განხილულიყო, მიანიშნებს, რომ დამნაშავეს მიმართ მკაცრი სასჯელი იქნებოდა გამოყენებული.

შვიდმაგი ოდენობის საზღაურის და ნახევარი სისხლის ფასის გადახდა იყო დაწესებული, ქალისთვის შებმული, ან დაკიდებულ იარაღის, ან სამკაულის შეხსნისთვის, მოჭრისათვის (მუხლი 153).⁵¹ პასუხისმგებლობას ამძიმებს გარემოება, რომ ქმედება ქალის მიმართ არის ჩადენილი. მაგალითად, სვიმონ I-ის 1592 წლის სისხლის განჩინების სიგელით, ქალის სიტყვიერი შეურაცხყოფისათვის დამნაშავეს ათი ათასი უნდა გადაეხადა, მაშინ როცა კაცის შეურაცხყოფა ხუთი ათასით იყო შეფასებული.⁵²

ქურდობის დამამძიმებელ გარემოებას წარმოადგენდა, სახლში ოჯახის ყოფნისას შეპარვა და ქურდობა (მუხლი 151). დამნაშავეს მოპარული ნივთის/ნივთების ღირებულების შვიდეულის გადახდის გარდა, ნახევარ-ნახევარი სისხლის ფასი უნდა გადაეხადა. თუ ვერ გადაიხდიდა ქურდი, თავისი ცოლ-შვილით, „საქონლით“ და ნასყიდით უნდა გადასცემოდა დაზარალებულს.⁵³ ქართული ჩვეულებითი სამართლითაც ქურდობა სახლში შეღწევით უფრო მძიმე დანაშაულად ითვლებოდა. შვიდმაგი ოდენობის გარდა დამნაშავეს დამატებით სხვა საზღაურიც უნდა გადაეხადა.⁵⁴

ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლის წიგნში არსებულ სამივე მუხლში დაწესებულია ორი სახის ქონებრივი სასჯელი. მხოლოდ 151-ე მუხლით, ალტერანტიული სასჯელიც არის მითითებული, რომლის დაკისრება მოხდებოდა იმ შემთხვევაში თუ დამნაშავეს ქონებრივი საზღაურის გადახდის შესაძლებლობა არ ჰქონდა. ზემოთ მითითებული ნორმებისაგან განსხვავებით 151-ე მუხლით ქურდის მიერ ჩადენილი დანაშაულისათვის პასუხისმგებლობა მის ოჯახზეც ვრცელდებოდა. აღნიშნულისაგან განსხვავებით, ბერძნული სამართალით პასუხის-

⁴⁹ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 519

⁵⁰ იქვე, 202.

⁵¹ იქვე, 519.

⁵² დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 206.

⁵³ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 519.

⁵⁴ დავითაშვილი გ., დანაშაულთა სახეები ქართულ ჩვეულებით სამართალში, თბ., 2017, 493.

მგებლობა ეკისრებოდა მხოლოდ დამნაშავეს, რაც მოცემულია როგორც ძირითადი შემადგენლობისას (მუხლი 375), ისე უშუალოდ ქურდობის მისამართითაც, სადაც ნათქვამია, რომ ქურდის დანაშული მის შვილებს არ „ეკითხება“ (მუხლი 310).⁵⁵

ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლის ზემოთ დასახელებულ ნორმებთან (მუხლი 151, 152, 153) დაკავშირებით შეიძლება ვთქვათ, რომ ქონებრივი საზღაურის შვიდეულის და სისხლის ფასის გადახდა დაზარალებულის სასარგებლოდ ხდებოდა. ტექსტში მითითებულია, რომ „მონაპარავიც შვიდეულად მისცეს და სისხლის ნახევარიცა“.⁵⁶

2.4 ქურდობის პრივილეგირებული შემადგენლობა

კვალიფიციური შემადგენლობების გარდა შეიძლება გამოვყოთ ასევე ქურდობის პრივილეგირებული შემადგენლობები. სვიმონ I-ის მეკობრეთ-მძებნელის შესახებ ბრძანებაში [1590 წ.] პრივილეგირებულ შემადგენლობად შეიძლება ჩაითვალოს ბრძანების მე-4 და მე-5 მუხლი. მე-4 მუხლით გორის ციხის აღებამდე ჩადენილი ქურდობა უფრო მსუბუქად ისჯებოდა, ნივთის ღირებულების სამაგი ოდენობის გადახდით. ივ. სურგულაძე უფრო მსუბუქი სანქციის დანესებას ხსნის იმ გარემოებით, რომ გორი „უცხოთა“ (ოსმალთა) ხელში იყო.⁵⁷ აღნიშნული საფუძველი კონკრეტულ ერთ ფაქტთან არის დაკავშირებული და სასჯელის შემსუბუქების ეს საფუძველი ზოგად ხასიათს ვერ მიიღებდა.

მე-5 მუხლით, ქურდს თუ „სხუის უმტერო თემის რამე მოეპაროს“ ხუთეული უნდა გადაეხადა.⁵⁸ ქვეყნის გარეთ ჩადენილი ქურდობა ასევე უფრო მსუბუქად ისჯებოდა. ქურდობის ამ შემთხვევებში მეკობრეთ-მძებნელებს შეეძლოთ დამნაშავესთვის სასჯელი თავად დაეკისრებინათ. ივ. სურგულაძე აღნიშნავს, რომ მითითებული საფუძველით სასჯელის შემსუბუქება დასტურლამალშიც გვხვდება.⁵⁹ ქართული ჩვეულებითი სამართლითაც, უარყოფითად ფასდებოდა საკუთარ გვარში, სოფელში და თემში ჩადენილი ქურდობა, ხოლო სხვაგან ჩადენილი ქმედება ჩვეულებრივ მოვლენად ითვლებოდა.⁶⁰

ძველ ქართულ სამართალში არ გვხვდება ბერძნული სამართალში არსებული ქურდობის დაყოფის სახეები ე. წ. ცხადი ქურდი და „მალვით“ მპარავი,⁶¹ რაც რომის სამართლიდან უნდა მომდინარეობდეს.⁶² ქურდობის ამ სახით დაყოფა არის მოცემული ასევე დიდი სჯულისკანონში.⁶³

⁵⁵ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 201.

⁵⁶ იქვე, 519.

⁵⁷ სურგულაძე ივ., ნარკვევები საქართველოს სახელმწიფოსა და სამართლის ისტორიიდან, თბ., 1963, 52-53. სურგულაძე ივანეს გამოთქმული აქვს ვარაუდი, რომ ამ შემთხვევაში უნდა იგულისხმებოდეს პერიოდი, როცა გორის ციხე ოსმალებს ეჭირათ და სვიმონ I-მა დაახლოებით 1579 წელს გორის ციხე აიღო. სურგულაძე ივ., ნარკვევები საქართველოს სახელმწიფოსა და სამართლის ისტორიიდან, თბ., 1963, 53.

⁵⁸ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 204.

⁵⁹ სურგულაძე ივ., ნარკვევები საქართველოს სახელმწიფოსა და სამართლის ისტორიიდან, თბ., 1963, 52.

⁶⁰ დავითაშვილი გ., დანაშაულთა სახეები ქართულ ჩვეულებით სამართალში, თბ., 2017, 478.

⁶¹ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 201.

⁶² სურგულაძე ნ., (ტექსტის გამომცემელი), იუსტინიანეს ინსტიტუციები, თბ., 2002, 204, 205.

⁶³ გაბიაშვილი ე., გიუნაშვილი ე., დალაქაძე მ., და ნინუა გ. (ტექსტის გამომცემლები), დიდი სჯულისკანონი, თბ., 1975, 176.

3. ქურდობისთვის დანესებული სასჯელები

3.1. სიკვდილით დასჯა და დამასახიჩრებელი სასჯელები

ძველ ქართულ სამართალში დანაშაულის დამამძიმებელ გარემოებად დანაშაულის განმეორებით ჩადენა ითვლებოდა. აღნიშნული მოცემულია გიორგი III-ის სიგელში (1170წ.). მპარავთ-მეძებართ კაცი, რომელსაც „მრავალჯერ ეპაროს“ ჩამოხრჩობით უნდა დაესაჯათ, ან „გაპატიუებით“.⁶⁴

ქურდობისთვის სიკვდილით დასჯა მე-XIII საუკუნეშიც ხდებოდა. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ივ. ჯავახიშვილს მოჰყავს ჟამთააღმწერელის ცნობა, რომ მესტუმრე ჯიქურის ზეობის დროს ულუ-დავითის „სამეფოსა მპარავი და ავაზაკი არა იპოებოდა, თუ გაჩნდის, ძელსა ჩამოჰკიდიან.“⁶⁵

დანაშაულის მრავალჯერ ჩადენა ბერძნული სამართლითაც პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებას წარმოადგენდა, რაც დაკისრებულ სასჯელში აისახებოდა. 318-ე მუხლი პირობითად ორ ნაწილად შეიძლება გაიყოს. ქურდი თუ ერთხელ ერთ ნივთს მოიპარავდა მოპარულის ორმაგად ანაზღაურება დაეკისრებოდა. როცა ბევრჯერ და ბევრს მოიპარავდა, მას ხელის მოკვეთით დასჯიდნენ.⁶⁶

კათალიკოზთა სამართლის [1543-1549წწ.] მე-3 მუხლით, ეკლესიიდან ნივთის მოპარვისთვის ქურდი სხეულის დამასახიჩრებელი სასჯელით ისჯებოდა.⁶⁷

ქურდობის ყველა ის სახე, რომელიც მეფის კარზე უნდა ყოფილიყო განხილული, მიაწინებებს დამნაშავის მიმართ მკაცრი სასჯელის, კერძოდ სიკვდილით დასჯას, ან სხეულის დამასახიჩრებელი სასჯელის გამოყენებას.

ბექა-ალბულას სამართლის 167-ე მუხლით, „საპატიყო ადგილას“ ქურდობა, თვალის დანვით, ან ხელ-ფეხის მოკვეთით ისჯებოდა.⁶⁸

ყველა ზემოთ მოყვანილი ნორმებიდან გამომდინარე იკვეთება, რომ სიკვდილით დასჯა, ან დამასახიჩრებელი სასჯელების დაკისრება დამამძიმებელ გარემოებაში ჩადენილი ქურდობისთვის ხდებოდა, ხოლო დამამძიმებელ გარემოებად ითვლებოდა დანაშაულის ჩადენა ე. წ. „საპატიყო“ ადგილას, ან დანაშაულის მრავალჯერადი ჩადენა.

3.2. ქონებრივი სასჯელები

ძველი ქართული სამართლის წყაროებზე დაყრდნობით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ქურდობის ძირითად სასჯელს ქონებრივი საზღაური წარმოადგენდა, რაც დამოკიდებული იყო მოპარული ნივთის ღირებულებაზე. ნ. ურბნელს მიაჩნდა, რომ მოპარულის შევიდმაგი ოდენობის საზღაურის გადახდა დაკავშირებული იყო ვახტანგ მეფესთან. მანამდე კი ორმაგი ოდენობის ზღვევა იყო დამკვიდრებული.⁶⁹

⁶⁴ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 22-23.

⁶⁵ ჯავახიშვილი ივ., თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. VII, თბ., 1984, 227.

⁶⁶ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 202.

⁶⁷ იქვე, 394.

⁶⁸ იქვე, 469.

⁶⁹ ხიზანაშვილი ნ. (ურბნელი), რჩეული თხზულებები, დასაბუქდად მოამზადა, ბიოგრაფიული მასალები და შენიშვნები დაურთო ის. დოლიძემ, თბ., 1982, 502.

ქართულ ჩვეულებით სამართალშიც გვხვდება ქურდობისთვის შვიდმაგი საზღაურის გადახდა.⁷⁰ ასევე, რამდენიმე სიგელით დასტურდება, რომ ვახტანგ ბატონიშვილამდეც ხდებოდა შვიდმაგი ოდენობის საზღაურის გადახდა. ქართლის ერისთავ გრიგოლ სურამელის შეუვალობის განახლების სიგელით (1245-1250წწ.) ქურდობის შემთხვევაში მესაკუთრეს ნივთი უბრუნდებოდა, ხოლო ნივთის შვიდმაგი ღირებულება, რომელიც წესით ერისთავს ეკუთვნოდა შიო მღვიმის ეკლესიას შეწირა.⁷¹

1470 წლის ერისთავ შალვა ქვენიფნეველის ლარგვისისადმი შეწირულობის წიგნში მითითებულია, რომ ქურდს საზღაური შვიდმაგი ეკლესიისთვის უნდა გადაეხადა.⁷² ერისთავ შალვა ქვენიფნეველმა, ისევე როგორც ერისთავ გრიგოლ სურამელმა ერისთავის კუთვნილი წილი ეკლესიას გადასცა.

სვიმონ I-ის მეკობრეთ-მძებნელის შესახებ ბრძანებაში [1590 წ.] მეფის საბატონო ადგილას ქურდობისთვის შვიდმაგის გადახდა იყო დაწესებული. აქედან ორი პატრონს ეკუთვნოდა, ოთხი მეფეს და ერთი მეკობრეთ-მძებნელს (მუხლი 6).⁷³

ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლის წიგნის მიხედვით, ქურდს მოპარული ნივთის შვიდმაგი ოდენობა უნდა აენაზღაურებინა. ის თუ ვის სასარგებლოდ მოხდებოდა საზღაურის გადახდა დაზარალებულის სოციალურ მდგომარეობაზე იყო დამოკიდებული. თუ დაზარალებული საპატიო კაცის შვილი, ან აზნაურიშვილი იყო, მთლიან საზღაურს მიიღებდა დამნაშავესაგან, ხოლო თუ გლეხი იყო დაზარალებული, საზღაურის ორმაგი ოდენობა გლეხს გადაეცემოდა, დანარჩენი სახელმწიფოს (მუხლი 154).⁷⁴ პირის სოციალური მდგომარეობის მიხედვით არის განსაზღვრული ქურდობის სასჯელი დავით ბატონიშვილის სამართალშიც. გლეხები და ჯარისკაცები ცემით ისჯებოდნენ და ქონებრივი საზღაურიც უნდა გადაეხადათ, ხოლო „კეთილშობილნი“, ნახევარი თვე პატიმრობით და ქონებრივი საზღაურის გადახდით.⁷⁵

დასტურლამალითაც დაწესებული იყო ქურდობისთვის შვიდეულის გადახდა. თუ დაზარალებული საპატიო კაცის შვილი იყო, ან აზნაურისშვილი ნაქურდალის ექვსმაგი პატრონის სასარგებლოდ უნდა გადახდილიყო და ერთი ხევისთავისთვის უნდა მიეცათ. თუ გლეხს მოპარავდნენ ორი წილი გლეხის იყო, ერთი ხევისთავის და ოთხი წილი ბატონს მიეცემოდა.⁷⁶ ასეთივე სასჯელს ითვალისწინებდა ყარაიის ხევისთავების სარგოც.⁷⁷ ქონებრივი საზღაურის განაწილება ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლის წიგნის მსგავსად დასტურლამალშიც პირის სოციალურ მდგომარეობაზე იყო დამოკიდებული, მაგრამ ერთი მნიშვნელოვანი სხვაობით, „საპატიო კაცის ან აზნაურისშვილს“ თუ ნივთს მოპარავდნენ, შვიდეულიდან ერთი წილი ხევისთავის იყო. შვიდეულის გადახდა იყო დაწესებული ყაიყულის გამოსაღებითაც. ერთიორად

⁷⁰ დავითაშვილი გ., დანაშაულთა სახეები ქართულ ჩვეულებით სამართალში, თბ., 2017. 488

⁷¹ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 38.

⁷² იქვე, 142.

⁷³ იქვე, 204.

⁷⁴ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 519.

⁷⁵ ფურცელაძე დ., (ტექსტი გამოსცა და გამოკვლევა დაურთო), სამართალი ბატონიშვილი დავითისა, თბ., 1964. 105-106.

⁷⁶ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 277.

⁷⁷ იქვე, 323.

პატრონს, ოთხი ბატონს, ერთი მოურავს. „თუ უცხო ქუეყნის მოპარული შეაჩნდეს, თავნი პატრონს, ერთი ბატონს, ორი აბაზი მოურავს.“⁷⁸

ალ. ვაჩიშვილს ქურდობისათვის შვიდეულის გადახდის მაგალითად მოჰყავს 1713 წლის დოკუმენტი, რომელიც გაცემული იყო დავით გარეჯის მონასტრის წინამძღვრისთვის. შვიდეულის ორი წილი ნივთის მეპატრონეს ეკუთვნოდა, ოთხი წინამძღვარს და ერთი მოურავს.⁷⁹

ერეკლე II-ის განჩინებაში ქიზიყში სამეფო და სამოურავო სარგოს შესახებ [1744-1762წწ.] შვიდმაგი საზღაურიდან ორი ნაწილი ბატონის იყო, ერთი ხევისთავის, ორი ბატონის და მესამედი მოურავის.⁸⁰

წინონმდისა და დავით გარეჯის ყმის სისხლისა და ქურდობის საზღაურის განჩინება [1771 წ.] – სახასო⁸¹ და თავადის ყმა, თუ ეკლესიის ყმას მოპარავდა შვიდეულს აზღვევინებდნენ: ორი პატრონს, ხუთს ბატონი აიღებდა. თუ ეკლესიის ყმა სახასოს, ან თავადის ყმას მოპარავდა შვიდეულად აზღვევინებდნენ: ორს პატრონს მისცემდნენ და ხუთი ეკლესიის იყო.⁸²

რევაზ ანდრონიკაშვილის მიერ ქიზიყის მოურავის სარგოს განსაზღვრისას [1802 წ.] – ქურდობისთვის შვიდეულის გადახდა დაწესებული, საიდანაც, ორი პატრონს ეკუთვნოდა, ერთი ხევისთავს, ორი წილი ბატონს და მესამედი მოურავს.⁸³

1712 წლის გაყრილობის წიგნში⁸⁴ ქურდობისთვის შვიდეულის გადახდა იყო დაწესებული, მაგრამ არ არის მითითებული როგორ უნდა მომხდარიყო საზღაურის გაყოფა.

ზემოთ განხილულ წყაროებში, სადაც დაკონკრეტებულია შვიდმაგი ოდენობის განაწილების საკითხი, უმეტესად მოპარული ნივთის ღირებულების ორმაგი ოდენობა ნივთის პატრონს უნდა გადასცემოდა, ხოლო დანარჩენი წილი კონკრეტულ მოხელეს, ან ზოგადად სახელმწიფოს.

შვიდეულის გარდა გვხვდება ასევე მოპარული ნივთის ღირებულების ხუთმაგი ოდენობის გადახდა. სვიმონ I-ის ბრძანების [1590 წ.] მე-5 მუხლით, თემის საკუთრების მოპარვისთვის ხუთმაგი უნდა გადაეხადა დამნაშავეს. ორი პატრონს, ორი მეფეს და ერთი მეკობრეთმძებენელს ეკუთვნოდა.⁸⁵

გრიგოლ დადიანის „წიგნი“ სოლომონ II-ისადმი ქურდების დასჯის შესახებ [1792წ.]⁸⁶, ასევე ევდემონ მანგლელის სოფელ მეთრევანის გამოსაღების წიგნით [1678-1683წწ.] ქურდს ხუთეული უნდა ეზო.⁸⁷

⁷⁸ იქვე, 311.

⁷⁹ ვაჩიშვილი ალ., ნარკვევები ქართული სამართლის ისტორიიდან. II, თბ., 1948. 52.

⁸⁰ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 411.

⁸¹ სახასო – სამეფო, მეფისადმი შესახვედრი, ან სამეგობრო. ჩუბინაშვილი დ., ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მე-2 გამოცემა, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984, 1153.

⁸² დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. IV, სასამართლო განჩინებები (XVI-XVIII სს), თბ., 1972, 625.

⁸³ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 559.

⁸⁴ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. IV, სასამართლო განჩინებები (XVI-XVIII სს), თბ., 1972. 245.

⁸⁵ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 204.

⁸⁶ იქვე, 204.

ვახტანგ ბატონიშვილის სამართალში ვხვდებით ქურდისათვის სასჯელის შემსუბუქებას (მუხლი 249).⁸⁸ ქურდობის დანაშაულისას თუ ქურდი აღიარებდა დანაშაულს და პატიებას ითხოვდა, სამმაგი ეპატიებოდა და ნივთის ღირებულების ოთხმაგი ოდენობა უნდა აენაზღაურებინა. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, შვიდმაგი ოდენობის ანაზღაურების განაწილებისას მნიშვნელობა ჰქონდა დაზარალებულის სოციალურ სტატუსს. ამ შემთხვევაში კანონმდებელს არ აქვს დაზუსტებული ქონებრივი საზღაურის განაწილების საკითხი.

ძველ ქართულ სამართალში გვხვდება ასევე მოპარული ნივთის ღირებულების სამმაგი ოდენობის გადახდა. გიორგი მეფის სამართლის 44-ე მუხლის ბოლო პუნქტით, ყველა სახის პარვის საზღურია „ერთი თვთ რაც წარჰყდომოდეს და ორი სხუა“.⁸⁹ ნორმის ტექსტიდან არ იკვეთება, რომ ქონებრივი საზღაური მხოლოდ ნივთის მესაკუთრეს ეკუთვნოდა.

სვიმონ I-ის მეკობრეთ-მძებნელის შესახებ ბრძანებაში [1590 წ.] მე-4 მუხლით, გორის ციხის აღებამდე ჩადენილი ქურდობისთვის, მოპარული ნივთის ღირებულების სამმაგი ოდენობა უნდა გადახდილიყო. ერთი პატრონს, ერთ ნახევარი მეფეს და ნახევარი მეკობრეთ-მძებნელს.⁹⁰

ბექა-ალბულას სამართლის წიგნში 62 მუხლით ცხენის ან სხვა ნივთის მოპარვისას მესაკუთრისთვის „თავი ნაპარევი“ და ერთი იმდენივე უნდა გადაეხადა. თუ მოპარული ნივთს ვერ დაუბრუნებდა, ნივთის ღირებულების ორმაგი ოდენობა უნდა ეზლო დაზარალებულისთვის.⁹¹

ბერძნული სამართლით დღისით პარვისთვის ოთხმაგი საზღაური იყო გადასახადი, ხოლო მალვით მოპარვისთვის ორმაგი (მუხლი 311).⁹² სომხურ სამართალშიც ვხვდებით ოთხმაგის გადახდას ქურდობისთვის (მუხლი 223, 227)⁹³

ქურდობისას ნივთის ღირებულების მიხედვით საზღაურის გადახდის საკითხთან დაკავშირებულია „თავნი“-ს საკითხი. ივ. ჯავახიშვილის აზრით, „თავნი“ მოპარული ნივთის ღირებულებას ნიშნავდა და მპარავს შვიდეულის გადახდის გარდა ნივთი პატრონისთვის უნდა დაებრუნებინა, ან საზღაური გადაეხადა.⁹⁴ „თავნი“-ს მიცემის და გადახდის შესახებ ინფორმაციას გვანვდის ქართლის ერისთავის გრიგოლ სურამელის შეუვალობის განახლების სიგელი (1245-1250წწ.),⁹⁵ ბექა-ალბულას სამართლის 62-ე მუხლი,⁹⁶ გიორგი მეფის სამართლის 44-ე მუხლი.⁹⁷

⁸⁷ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. III, საეკლესიო საკანონმდებლო ძეგლები (XI-XIXსს), თბ., 1970, 584.

⁸⁸ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 544.

⁸⁹ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 419

⁹⁰ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 204.

⁹¹ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 448.

⁹² იქვე, 201.

⁹³ იქვე, 303, 303-304.

⁹⁴ ჯავახიშვილი ივ., თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. VII, თბ., 1984, 232.

⁹⁵ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 38.

⁹⁶ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 448.

⁹⁷ იქვე, 419.

ქურდს მოპარული ნივთის დაბრუნების ვალდებულება წარმოეშობოდა, ასევე იმ პირსაც ვისაც აღმოაჩნდებოდა მოპარული ნივთი (ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლის წიგნი მუხლი 156-158)⁹⁸ სომხური სამართლითაც მოპარული ნივთი მესაკუთრეს უნდა დაბრუნებოდა (მუხლი 244, 245)⁹⁹ მსგავსი ნორმა არის ბერძნულ სამართალშიც (მუხლი 314).¹⁰⁰

ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლის წიგნში არსებული ქურდობის სამი კვალიფიციური შემადგენლობის (მუხლი 151, 152, 153) სანქციები მსგავსია, ქურდს ნივთის მესაკუთრესთვის „საზღაური შვიდეული“ და ნახევარი სისხლის ფასი უნდა გადაეხადა.

ეკლესიის საკუთრებაში არსებულ მიწაზე ჩადენილი ქურდობის შემთხვევაში ასევე ქონებრივი საზღაური იყო გადასახდელი, რომელიც ეკლესიის საკუთრებას წარმოადგენდა. კათალიკოზ-პატრიარქის იოსების დავალებით სახლთუხუცეს გიორგის დავალა [1757წ.] ეკლესიის კუთვნილი ტერიტორიის შემოვლა და საყდრის ბეგარის მოკითხვა. საყდრის ბეგარაში ჩამოთვლილია პური, ღვინო, „საკლავი, შესამაყრელო, გასამყრელო,“ ჯარიმა, „საბალახე თუ აბრეშუმი“ და ნაქურდალი.¹⁰¹

ერეკლე II-ის მეფობის პერიოდში ქურდობისთვის ჯარიმის გადახდა იყო დაწესებული. ერეკლე მეფის ქალაქის მოურავის სარგოთი [1784-1790წწ.], განსაზღვრული იყო, თუ მოურავი ქურდსა და ბოზს დაიჭერდა, მოურავი ჯარიმას გამოართმევდა, ათისთავი მოურავის იყოს და ამ ათისთავის ათისთავი ბატონის ნაცვლის იყო.¹⁰² ერეკლე II-ის 1791 წლის მის „ძეთა“ მიმართ დადგენილ განწესებებში მითითებულია, რომ ქურდობისათვის დაწესებული ჯარიმა სამ ნაწილად უნდა გაყოფილიყო: ორი წილი მეზატონეს ეკუთვნოდა, ხოლო ჯარიმის მესამედი „ძმებს, სამეფოსის, საუფროსოს და საუფლისწულოებისა“ იყო.¹⁰³

3.3. სხვა სახის სასჯელები

ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლის 151-ე მუხლში (ქურდობა სახლში შეღწევით) განსაზღვრულია ალტერნატიული სასჯელიც, სისხლის ფასის გადაუხდელობის შემთხვევაში ქურდი თავისი ოჯახით და ქონებით დაზარალებულს უნდა გადასცემოდა.¹⁰⁴ ქონებრივი საზღაურის გადაუხდელობის შეუძლებლობის გამო ადამიანის გადაცემა დასტურდება ლავარსაბ შიოშვილის საქმეზე არსებული განჩინებით [1713 წ.] – გიორგი შიოშვილი აცხადებდა, რომ მის ძმას დურმიშხან გურამიშვილისთვის ცხენი მოუპარია. „სხვა საზღაური ვერ იშოვნა, შვილი წავართით, შენ საზღაურში მოგეცით.“¹⁰⁵ დაშვებული იყო ასევე საზღაურის გადახდა ყმა გლეხებით. ლევან დადიანის ხობის საყდრისადმი მამულების განახლების სიგელით [1611-

⁹⁸ იქვე, 520.

⁹⁹ იქვე, 310, 310-311.

¹⁰⁰ იქვე, 202.

¹⁰¹ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. III, საეკლესიო საკანონმდებლო ძეგლები (XI-XIXსს), თბ., 1970, 840-841.

¹⁰² დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 496.

¹⁰³ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 524.

¹⁰⁴ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 519.

¹⁰⁵ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. IV, სასამართლო განჩინებები (XVI-XVIIIსს), თბ., 1972, 251.

165766.] ხოფის საყდრის გარშემო უპატიობა, ან გლეხის დარბევა, ჯოგის წასხმა, ქურდობა, სასახლეში „მიხდომა“ და საყდრის გატეხვისთვის ათი გლეხი უნდა გადაეხადათ.¹⁰⁶

სამივე შემთხვევაში თითქოს სასჯელი ერთნაირია, ქურდობისას ნივთის მესაკუთრისთვის ადამიანის გადაცემა. ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლის 151-ე მუხლით, ქურდის და მისი ოჯახის წევრების და 1713 წლის ზემოთ დასახელებული განჩინებით ქურდის შვილის გადაცემა დაზარალებულისთვის, განსხვავდება ლევან დადიანის სიგელით დადგენილ ქურდობისთვის ათი გლეხის მიცემისაგან. ქურდობისთვის გლეხების გადაცემაში მოიაზრება ყმა გლეხი, რომელთა გასხვისება შესაძლებელი იყო, რის საფუძველზეც შეგვიძლია ვთქვათ, რომ გლეხი აღიქმებოდა ნივთად, ქონებად და წარმოადგენდა საზღაურის საგანს. პირველ და მეორე შემთხვევაში კი დამნაშავეს, ან მისი ოჯახის წევრების გადაცემისას ადგილი ჰქონდა „ხელთ მიცემას“, რაც ნიშნავდა, რომ თავისუფალი ადამიანი ნივთის მესაკუთრის დაქვემდებარებაში ექცეოდა.

ზემოთ ჩამოთვლილი სასჯელების გარდა ქურდს ეკლესიაც აკისრებდა სასჯელს. ბეჟა-ალბულას სამართლის ბოლო ნაწილში (კანონიკური სამართალი მ. 167) ეკლესია ქურდს დაწყევლიდა და შეაჩვენებდა.¹⁰⁷ მეექვსე საეკლესიო კრების გადაწყვეტილებით, ქურდი თუ აღიარებდა დანაშაულს, ერთი წელი უზიარებლობით ისჯებოდა. დანაშაულის გამეორების შემთხვევაში ორი წელი ვერ ეზიარებოდა.¹⁰⁸ საეკლესიო სამართლით შესაძლებელი იყო სასჯელის შემსუბუქება და დამძიმება. ქურდობის აღიარება და მოპარული ნივთის დაბრუნება 40 დღის უზიარებლობით ისჯებოდა, ხოლო დანაშაულის ისევ ჩადენისთვის ორი წლით უზიარებლობით. თუ ქურდი მოინანიებდა დანაშაულს, მისი სასჯელი ექვსი თვე უზიარებლობა იყო. ეკლესიის ნივთის მოპარვისთვის, მის მიმართ ეკლესიის მძარცველისთვის დაწესებული სასჯელი იქნებოდა გამოყენებული, სამი წელი უზიარებლობა.¹⁰⁹

4. დასკვნა

ჩვენამდე მოღწეული ძველი ქართული სამართლის ძეგლებით დასტურდება, რომ ქურდობას ძარცვისაგან და მეკობრეობისაგან განასხვავებდნენ. ძირითადი ფაქტორი ამ განსხვავებისა მდგომარეობს იმ გარემოებაში, რომ ქურდობას არ ახლავდა ძალადობა.

„ბევრი რიგის“ და „მრავალფერი“ ქურდობის არსებობამ შესაძლებელი გახადა, რომ დანაშაულები პირობითად ძირითად, პრივილეგირებულ და კვალიფიციურ შემადგენლობებად დაგვეყო.

თუ არ ჩავთვლით დამამძიმებელ გარემოებებში ჩადენილი ქურდობის სახეებს, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ქურდობის ძირითად სასჯელს წარმოადგენდა ქონებრივი საზღაური, რომელიც მოპარული ნივთის ღირებულების მიხედვით განისაზღვრებოდა. შეიძლება გამოვყოთ აღნიშნული საზღაურის გადახდის სამი ფორმა. პირველი, საზღაურის გადახდა ნივთის მესაკუთრის სასარგებლოდ, მეორე, საზღაურის გადახდა როგორც ნივთის მესაკუთრის, ისე სახელმწიფოს, ბატონის, ან ეკლესიის სასარგებლოდ და მესამე, საზღაურის გადახდა სახელმწი-

¹⁰⁶ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 210.

¹⁰⁷ დოლიძე ის. (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 472.

¹⁰⁸ გიუნაშვილი ე. (ტექსტის გამომცემელი), მცირე სჯულისკანონი, თბ., 1972. 80.

¹⁰⁹ იქვე, 120.

ფოს ან ეკლესიის სასარგებლოდ. მხოლოდ ნივთის მესაკუთრის სასარგებლოდ საზღაურის გადახდის შემთხვევაში, ქმედება პირობითად კერძო დელიქტებს შეიძლება მივაკუთვნოთ. ამის მაგალითია, ბექა-ალბულას სამართლის 62 მუხლი, როდესაც მოპარული ნივთის დაუბრუნებლობისას ქურდს მესაკუთრისთვის საზღაური ორმაგად უნდა გადაეხადა. ასევე, ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლით განსაზღვრულია, რომ ქონებრივი საზღაურის შვიდმაგი ოდენობა ნივთის მესაკუთრეს ეკუთვნის, თუ ის საპატიო კაცის შვილი, ან აზნაურისშვილი იყო. ამ შემთხვევაში ზღვარი კერძო დელიქტსა და დანაშაულს შორის პირობითად შეიძლება გავავლოთ არა ჩადენილი ქმედების, არამედ ნივთის მესაკუთრის სოციალური სტატუსის მიხედვით. თუ გლეხი იყო ნივთის მესაკუთრე, ჩადენილი ქურდობისთვის „საზღაური შვიდეულის“ ორი ნილი გლეხს ეძლეოდა, დანარჩენი სახელმწიფოს.

ვახტანგ ბატონიშვილის სამართლის წიგნში არსებული ქურდობის სამი სახე (მუხლი 151, 152, 153) პირობითად შეიძლება ასევე კერძო დელიქტად ჩაითვალოს, რადგან „საზღაური შვიდეულის“ და ნახევარი სისხლის ფასის გადახდა დაზარალებულის სასარგებლოდ ხდებოდა. დასახელებული ნორმების საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ ვახტანგ ბატონიშვილმა თავის სამართლის წიგნში გარკვეულწილად გააფართოვა კერძო დელიქტის ფარგლები ქურდობასთან მიმართებაში.

ძველი ქართული სამართლის ძეგლებში არსებულ ნორმებზე და სიგელებზე დაყრდნობით შეიძლება ვთქვათ, რომ უმეტეს შემთხვევაში ქურდობისას ქონებრივი საზღაურის გადახდა შვიდმაგად ხდებოდა, საიდანაც ორი ნილი ნივთის მესაკუთრეს ეკუთვნოდა, ხოლო დანარჩენი სახელმწიფოს. ამდენად, ადგილი ჰქონდა, როგორც კერძო პირის, ისე საჯარო ინტერესის დაცვას. საზღაურის მეტი ნაწილი სახელმწიფოს ეკუთვნოდა, რაც საჯარო ინტერესის დაცვის პრიორიტეტზე მეტყველებს.

ბიბლიოგრაფია:

1. *გაბიძაშვილი ე., გიუნაშვილი ე., დალაქაძე მ., და ნინუა გ.* (ტექსტის გამომცემლები), დიდი სჯულისკანონი, თბ., 1975, 176.
2. *გიუნაშვილი ე.* (ტექსტის გამომცემელი), მცირე სჯულისკანონი, თბ., 1972, 120, 176.
3. *დავითაშვილი გ., დანაშაულთა სახეები ქართულ ჩვეულებით სამართალში*, თბ., 2017, 456, 507-508, 493, 478, 488.
4. *დოლიძე ის.* (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. I, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებული, თბ., 1963, 141, 201, 202, 203, 303, 304, 310, 394, 419, 420, 448, 449, 461, 463, 467, 469, 470, 472, 480, 519, 520, 544.
5. *დოლიძე ის.* (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, საერო საკანონმდებლო ძეგლები (X-XIX სს), თბ., 1965, 22, 23, 38, 142, 204, 206, 210, 277, 311, 323, 411, 496, 524, 559.
6. *დოლიძე ის.* (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. III, საეკლესიო საკანონმდებლო ძეგლები (XI-XIXსს), თბ., 1970, 584, 840, 841, 880.
7. *დოლიძე ის.* (ტექსტის გამომცემელი), ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. IV, სასამართლო განჩინებები (XVI-XVIIIსს), თბ., 1972, 54, 83, 84, 245, 251, 625, 638.
8. *ვაჩიშვილი ალ.,* ნარკვევები ქართული სამართლის ისტორიიდან. II, თბ., 1948, 52.
9. *ნადარეიშვილი გ.,* „კერძო და საჯარო სასჯელები ფეოდალურ საქართველოში.“ ჟურნალი „ალმანახი“. 2000, №14. 112.
10. *სულხან-საბა ორბელიანი,* ლექსიკონი ქართული, I, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკონის საძიებელი დაურთო ი. აბულაძემ, თბ., 1991, 40, 207, 490, 461, 388, 581.

11. სურგულაძე ივ., ნარკვევები საქართველოს სახელმწიფოსა და სამართლის ისტორიიდან. თბ., 1963, 51-53.
12. სურგულაძე ნ., (ტექსტის გამომცემელი), იუსტინიანეს ინსტიტუციები, თბ., 2002, 204-205.
13. ფურცელაძე დ., (ტექსტი გამოსცა და გამოკვლევა დაურთო), სამართალი ბატონიშვილი დავითისა, თბ., 1964, 71, 105-106.
14. ჩუბინაშვილი დ., ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მე-2 გამოცემა, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984, 8, 228, 442, 628, 645, 699, 775, 946, 1005, 1153, 1289, 1781.
15. ხიზანაშვილი ნ. (ურბნელი), რჩეული თხზულებები, დასაბეჭდად მოამზადა, ბიოგრაფიული მასალები და შეინიშვნები დაურთო ის. დოლიძემ, თბ., 1982, 496, 502.
16. ჯავახიშვილი ივ., თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. VII, თბ., 1984, 227, 228, 232.